

Exam. Code : 103206
Subject Code : 1248

B.A./B.Sc. 6th Semester

SANSKRIT ELECTIVE

(Kavya, Sahitya Tatha Nibandh)

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—100

नोट :— (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(2) प्रत्येक प्रश्न के सभी भागों का उत्तर एक ही स्थान पर हल करें।

I. निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच श्लोकों की सप्रसंग व्याख्या करें :— 5×7=35

(क) कथं भीष्ममहं सङ्ख्ये द्रोणं च मधूसूदन।

इषुभिः प्रतियोत्स्यामि पूजार्हावरिसूदन ॥

(ख) यं हि न व्यथयत्येते पुरुषं पुरुषर्षभ।

समदुःखसुखं धीरं सोऽमृतत्वाय कल्पते ॥

(ग) न जायते म्रियते वाकदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः।

अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥

(घ) नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः।

न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयतिमातः ॥

- (ड) अथ चैनं नित्यजातं नित्यं वा मन्यसे मृतम् ।
तथापि त्वं महाबाहो नैवं शोचितुमर्हसि ॥
- (च) अकीर्तिं चापि भूतानि कथयिष्यन्ति तेऽन्ययाम् ।
सम्भावितस्य चाकीर्तिर्मरणादिति रिच्यते ॥
- (छ) हतो वा प्राप्स्यसि स्वर्गं जित्वा वा मोक्षसेमहीम् ।
तस्मादुत्तिष्ठ कौन्तेय मुद्घाय कृतनिश्चयः ॥
- (ज) कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।
मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा त सद्गोऽस्त्वकर्मणि ॥
- (झ) दुःखेष्वनुद्विग्नमना सुखेषु विगतस्मृहः ।
वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥
- (ञ) रागद्वेषनियुक्तैस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन् ।
आत्मवश्यैर्विधयोत्मा प्रसादमधि गच्छति ॥

II. किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर भगवद्गीता के द्वितीय अध्याय के आधारानुसार दें :— 2×7½=15

- (क) स्थिर बुद्धि पुरुष के लक्षण बताएं ।
- (ख) गीता के द्वितीय अध्याय का सार लिखें ।
- (ग) श्रीकृष्ण के द्वारा अर्जुन के शोक मोहरूपी अन्धकार को दूर करने के उपदेश का वर्णन करें ।
- (घ) ब्रह्म-निर्वाण का विवेचन करें ।

III. अधोलिखित में से किन्हीं दो कृतियों का सामान्य परिचय दें :—

2×10=20

- (क) उत्तररामचरित ।
- (ख) कुमारसम्भव ।
- (ग) शिशुपालवध ।
- (घ) हितोपदेश ।

IV. निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच के समस्तपद/विग्रह लिखें :—

5×2=10

- (i) उपशालम् ।
- (ii) उपसीमम् ।
- (iii) अधिदिशम् ।
- (iv) सदृशम् ।
- (v) निर्जनम् ।
- (vi) ग्रामस्य समीपम् ।
- (vii) कृष्णस्य पश्चात् ।
- (viii) दिनं दिनम् ।
- (ix) शक्तिमानतिक्रम्य ।
- (x) उपशरदम् ।

V. किन्हीं दो अलंकारों का लक्षण लिखकर सोदाहरण स्पष्टीकरण करें :— 2×5=10

(क) उत्प्रेक्षा ।

(ख) यमकः ।

(ग) उपमा ।

(घ) व्यतिरेकः ।

VI. किसी एक विषय पर संस्कृत में लघु-निबन्ध लिखें :—10

(क) आदर्श छात्रः ।

(ख) मम प्रियः कविः ।

(ग) संस्कृत भाषायाः महत्त्वम् ।